मनोगत

हा अंक नवरात्री अंक आहे. अश्विन महिन्यात शरद ऋतुचा प्रारंभ होतो म्हणून या नवरात्रीला शारदीय नवरात्री असेही म्हणतात. चैत्रातील नवरात्रीत केलेली साधना साधकाला मानसिक दृष्टीने मजबूत बनवते तर शारदीय नवरात्रीत केलेली साधना साधकाच्या सांसारिक इच्छा पूर्ण करते असे मानतात. स्त्री असो वा पुरुष बोलताना शब्द जपून वापरावेत. नाहीतर किती मोठा अनर्थ घडू शकतो हे महाभारताच्या या उदाहरणावरून लक्षात येईल.

महाभारताचं युद्ध अठरा दिवस चालले. याचा द्रौपदीला खूप त्रास झाला. शरीराने व मनाने ती खूप खंगली होती, वयस्कर दिसत होती. हस्तिनापुरात सर्वदूर विधवा दिसत होत्या. अनाथ मुले इकडे तिकडे फिरत होती. एखाद दुसराच पुरुष दिसत होता आणि सर्वांची महाराणी द्रौपदी हस्तिनापुराच्या महालात निजली होती... तेव्हां श्रीकृष्ण तिच्या कक्षात आले. त्याला पाहून तिला रहावलं नाही. धावत जाऊन ती त्याला मिठी मारते आणि म्हणते, 'सख्या असा तर मी विचारच केला नव्हता.असं कसं झालं?'

श्रीकृष्ण म्हणतात, ''पांचाली नियती खूप निष्ठुर असते. ती आपल्या मनाप्रमाणे चालते. द्रौपदी, तुला कौरवांचा बदला घ्यायचा होता ना? तू यशस्वी झालीस. फक्त दुर्योधन आणि दुःशासन नाही, तर सर्वच कौरव संपले. तुला तर आनंदच व्हायला हवा.''

द्रौपदी म्हणते, 'कृष्णा तू मला सावरायला आला आहेस की हिणवायला आला आहेस?' योगेश्वर म्हणतात, ''नाही द्रौपदी, मी तुला त्यातलं वास्तव सांगायला आलो आहे. आपल्या कर्माची फळे आपल्याला दिसत नाहीत. पण ती समोर येतात तेव्हा आपण काही करू शकत नाही.'

द्रौपदी विचारते, 'कृष्णा मग ह्या युद्धाला मीच पूर्णपणे जबाबदार आहे असं तुला म्हणायचं आहे का?' कृष्ण म्हणतात, 'नाही द्रौपदी, तू स्वत:ला इतकं महत्त्व देऊ नकोस. तू तुझ्या कर्मात थोडा जरी दूरदर्शीपणा दाखवला असतास तर तुला एवढा त्रास झाला नसता!'

द्रौपदी विचारते, 'कृष्णा, मी काय करू शकत होते?'

कृष्ण म्हणतो, 'तुझ्या स्वयंवराच्या वेळी तू कर्णाचा अपमान करायला नको होतास. त्यानंतर कुंतीने तुला पाच पांडवांची पत्नी होण्याचा आदेश दिला त्याचा तू स्विकार केला नसतास, तर परिणाम काही वेगळे झाले असते आणि त्यानंतर तू तुझ्या महालात दुर्योधनाच्या वर्मावर घाव घालणारं वाक्य बोललीस, 'आंधळ्याचा मुलगा आंधळा' व खिदळून हसत त्याचा सार्वजनिक रित्या अपमान केला नसतास तर तुझं वस्त्रहरण झालं नसतं. कदाचित त्यावेळीही परिस्थिती वेगळी असती...

आपले शब्दच आपल कर्म बनवतात. आपण आपला प्रत्येक शब्द विचार करुन बोलायला हवा नाहीतर त्याचे दुष्परिणाम फक्त स्वत:लाच नाही तर आपल्या पूर्ण परिवाराला भोगावे लागतात.'

सध्या परिज्ञान छाया मधील रहिवाश्यांची संख्या अकरावरच थबकली आहे. एका रहिवाश्याच्या जाण्याने आणि एका नवीन रहिवाश्याच्या येण्याने अकरा हा आकडा सध्या तरी स्थिरावला आहे. आशा आहे हा आकडा हळूहळू वाढेल. आमची सारी भिस्त स्वामीजींवर आहे.

जय परिज्ञान !

❑ ❑ ❑

आशीर्वचन

सातवे गुरुजी श्रीकृष्णाश्रम स्वामीजी

श्रीमत् कृष्णाश्रम स्वामीजींची कारकीर्द इ. स. १८३९ पासून १८६३ पर्यंत झाली. अत्यंत चतुर व्यवस्थापक लाजमी वेंकटरमणय्या यांच्या सहाय्याने मठाची कामे अगदी योग्य प्रकारे होत असत. यांचेच वेळी नवीन जमिनींची खरेदीही झाली. श्री भवानी शंकर देवाकरिता सोन्याचे अलंकारही यांनी तयार करवीले. मठाच्या कारभारातही पुष्कळ सुधारणा झाल्या. चित्रापूर येथील रथोत्सवही यांच्या कारकिर्दीतच सुरू झाला. मठाच्या कारभारात स्वामीजी अत्यंत निष्णात व मितव्ययी होते. प्रत्येक काम ते अत्यंत विचारपूर्वक करीत असत. अशा रीतीने त्यांनी मठाला पूर्वीपेक्षा जास्त उर्जितावस्था प्राप्त करून दिली. यांचे संस्कृतचे ज्ञान ही गाढ होते.

त्यांच्या आयुष्यातल्या अनेक प्रसंगापैकी एक ठळक प्रसंग म्हणजे कार्तिक शुद्ध पौर्णिमेच्या दिवशी चित्रापुर मठाची पालखी वनभोजनासाठी फार दूर जात असे व रात्र झाल्यावर दीपोत्सव करून ती पालखी शिराली गावातील पेठेतून परत येत असे. आपापल्या दुकानासमोर पालखी आली की प्रत्येक दुकानदार देवाला फळे, नारळ वगैरे अर्पण करून आरती करून प्रसाद स्वीकार करण्याचा प्रतिवर्षी प्रघात असे. या स्वामीजींचा वेळी काही क्षुल्लक कारणावरून एक वर्षी मठावर रागावून वनभोजनाचे रात्री मठाची पालखी परत येण्याच्या अगोदरच आपापली दुकाने बंद करून सर्व दुकानदार घरी निघून गेले. नेहेमीप्रमाणे पालखी रात्रीचे वेळी शिरालीच्या पेठेत आली. पण तेथे प्रतिवर्षाप्रमाणे दिवे वगैरे काही दिसले नाहीत. हा प्रकार नजरेस आल्या बरोबर 'ठीक आहे, पालखी मठाकडे जाऊ दे, श्री भवानीशंकर देवांना प्रकाश पाहिजे असल्यास त्यांना तो पुरेसा मिळेल,'असे स्वामीजी म्हणाले. त्यांच्या आज्ञेप्रमाणे पालखी मठाकडे गेली, आणि चमत्कार असा झाला की पालखी मठात जाऊन पोचते न पोचते इतक्यांत एकाएकी शिराली पेठेतील सर्व दुकानांना आग लागली. ते पाहून सर्व दुकानदार घाबरले व स्वामीजींकडे येऊन त्यांच्या पायांवर मस्तक ठेऊन ''आमचा अपराध झाला, आम्हाला क्षमा करा'' अशी त्यांनी स्वामीजीं जवळ क्षमा याचना केली. एका क्षणाचाही विलंब न लावता स्वामीजींनी मठातील अनुयायांना तेथे पाठवून आग विझविण्यास सांगितले. स्वामीजींची आज्ञा शिरसावंद्य मानून त्यांनी ती आग विझविली. तेंव्हापासून आतापर्यंत सर्व दुकानदार मठाशी मोठया भक्तीने व आदराने वागतात.

वृद्धापकाळी कृष्णाश्रम स्वामीजींनी नगर कुटुंबातीलच काळप्पा नांवाच्या एका मुलाचा माघ शुद्ध पौर्णिमेच्या दिवशी (इ. स. १८५८) शिष्य म्हणून स्वीकार केला व त्यांचे 'श्री पांडुरंगाश्रम' असे नांव ठेवले.

रुधिरोद्गारी संवत्सराच्या मार्गशीर्ष वद्य अष्टमीस (इ.स. १८६३) कृष्णाश्रम स्वामीजी मुक्त झाले. चित्रापूर मठात द्वितीय परिज्ञानाश्रम स्वामीजी व केशवश्रम स्वामीजी या दोघांच्या समाधींच्या मधे यांची समाधी आहे.

❑ ❑ ❑

IN QUEST OF GOD - 10

JOURNEY TO TIRUPAPULIYUR

A little distance from the station under a tree, were piled up some stones. Ramdas, going up to the place, sat down on them and continued his meditation of Ram. It was past midday when another train arrived. Ramdas leaving the place, got upon the platform, nobody obstructing him at the gate this time, because this train was the right one for him to travel in.

Here he came in touch with a Sadhu who immediately took him up. Ram gave him another guide. Both entered the carriage. The new Sadhuram was very solicitous. He asked him as to where he intended going. Ramdas was perplexed at this question. The simple truth was, he did not know.

He replied:

"Ram knows, and since you are sent by Ram to guide him, you ought to know where he should go next."

The Sadhuram then said: "Well, I am taking you to Tirupapuliyur and thence to Tiruvannamalai."

"As you please," replied Ramdas. "You are Ram. Ramdas follows wherever you take him."

Now the train was running. On the front seat facing Ramdas were seated two young Hindus - English educated. Both of them stared for some time at the strange, careless and quaint Sannyasi, that is, Ramdas in front of them. Then one of them remarked to the other in English (they thought that the Sannyasi before them was ignorant of the English language):

"Mark closely the Sadhu facing us. He belongs, take my word, to a class of Sannyasis who are perfect humbugs. The fellow has adopted this mode of life simply as a means of eking out his livelihood. This man is a veritable impostor and a hoax."

This observation was highly approved of by the other party who held a similar opinion of poor Ramdas. They spoke something more which he could not clearly catch owing to the rolling sound of the running train. O Ram, how kind of Thee to put Ramdas in a situation in which he is made to hear himself spoken of in this

manner! Instead of feeling annoyed, he sent up a prayer to Ram to bless the young men for their frankness. Further, Ramdas could not resist the expression of his gratitude to these friends, and thus addressed them with hands folded in salute:

"O kind friends! It gives Ramdas great pleasure to confess that he is in full agreement with the view you have expressed about him. It is perfectly true that he is a fraud. He has simply put on the robes of a Sannyasi in order to find a living thereby. But one thing more you discover in him and that is, he is mad of Ram and every moment he cries out to Him to make him pure and only live for Ram's sake. Besides, it is his humble presumption that Ram is taking him on this pilgrimage to purify him."

This speech surprised both the friends, not so much on account of its import as the knowledge it brought them that the vagrant Sannyasi could understand English and therefore had grasped the purport of their remarks, which were never intended to be known to him. A sudden change came over them and both fell at his feet and sought his pardon for their "thoughtless remarks" as they termed them. Thereafter, they became very solicitous and kind. They inquired if he required anything to eat. This was a reminder to him that he had not tasted anything the whole of that day, a circumstance which he had entirely forgotten. He then told the two friends that he was mainly living upon fruits, and would gladly accept any alms from them. After some consultation with the Sadhuram, the guide, they handed over to him some money for the purchase of fruits for Ramdas. Ram's ways are indeed inscrutable - He is all love and all kindness !

❑ ❑ ❑

दैन्य दु:ख आम्हां न येती जवळी ।

दहन हे होळी होती दोष ।।

लोक होळीत शेणाच्या गोवऱ्या, लाकडे होळीत जाळतात. तुकोबा म्हणतात, '' मी होळीत माझे दोष जाळले आणि दोष जाळण्याचा परिणाम असा झाला की दारिद्र्य आणि दु:ख जवळ सुद्धा येत नाही.''

MAYA AND THE EVOLUTION OF
THE CONCEPT OF GOD – 4

(Lecture delivered by **"SWAMI VIVEKANANDA"** in London)

There are others who had sympathy in their hearts and who understood the idea that we must go deep into the cause, these were the great saints. One fact you must remember, that all the great teachers of the world have declared that they came not to destroy but to fulfil. Many times his has not been understood, and their forbearance has been thought to be an unworthy compromise with existing popular opinions. Even now, you occasionally hear that these prophets and great teachers were rather cowardly, and dared not say and do what they thought was right; but that was not so. Fanatics little understand the infinite power of love in the hearts of these great sages who looked upon the inhabitants of this world as their children. They were the real fathers, the real gods, filled with infinite sympathy and patience for everyone; they were ready to bear and forbear. They knew how human society should grow, and patiently slowly, surely, went on applying their remedies, not by denouncing and frightening people, but by gently and kindly leading them upwards step by step. Such were the writers of the Upanishads. They knew full well how the old ideas of God were not reconcilable with the advanced ethical ideas of the time; they knew full well that what the atheists were preaching contained a good deal of truth, nay, great nuggets of truth; but at the same time, they understood that those who wished to sever the thread that bound the beads, who wanted to build a new society in the air, would entirely fail.

We never build anew, we simply change places; we cannot have anything new, we only change the position of things. The seed grows into the tree, patiently and gently; we

must direct our energies towards the truth and fulfil the truth that exists, not try to make new truths. Thus, instead of denouncing these old ideas of God as unfit for modern times, the ancient sages began to seek out the reality that was in them. The result was the Vedanta philosophy, and out of the old deities, out of the monotheistic God, the Ruler of the universe, they found yet higher and higher ideas in what is called the Impersonal Absolute; they found oneness throughout the universe.

He who sees in this world of manifoldness that One running through all, in this world of death he who finds that One Infinite Life, and in this world of insentience and ignorance he who finds that One Light and Knowledge, unto him belongs eternal peace. Unto none else, unto none else.

❑ ❑ ❑

संत गाडगे बाबा - एक समाजसुधारक

संत गाडगे बाबा- गाडगे महाराज हे गाडगे बाबा म्हणून ओळखले जाणारे महाराष्ट्र राज्यातील एक कीर्तनकार, संत आणि समाजसुधारक होते. सधन कुटुंबातील असूनही त्यांनी स्वेच्छेने गरीब रहाणी स्वीकारली होती. ते सामाजिक न्याय देण्यासाठी विविध गावात भाटकत असत. गाडगे महाराजांची सामाजिक न्याय आणि सुधारणा आणि स्वच्छता या विषयांत जास्त रुची होती. विसाव्या शतकातील समाजसुधार आंदोलनांमध्ये ज्या महापुरुषांचा सहभाग आहे, त्यापैकी एक महत्वाचे नाव गाडगे बाबा यांचे आहे.

अज्ञान, अंधश्रध्दा, अनिष्ट रूढी-परंपरा विरोधात कीर्तनाद्वारे ते लोक जागृती करीत. चोरी करू नका, अस्पृश्यता पाळू नका असे ते नेहमी पोटतिडकीने सांगत. प्रामाणिकपणा व भूतदया यावर त्यांनी नेहमी भर दिला. देव दगड-धोंड्यात नसून माणसात आहे हे त्यांचे सांगणे असे. या सर्व शिकवणीमुळे त्यांनी धर्म मार्तंडांचा रोषही ओढावून घेतला.

❑ ❑ ❑

❑ ❑ ❑

THE CHIDAKASHA GITA OF BHAGAWAN NITYANANDAOF GANESHPURI

With Commentary by Sadguru Kedarji

You must not leave the feet of a Guru. Your mind should not flicker like the reflection of the sun in the shaking water.

Commentary: Once you have chosen your spiritual Mentor, the living Master, keep both your feet in his world. Once you have made the commitment to become Liberated from the bondage of ignorance, do not allow your mind to sway from the path and practices as instructed by the Master. Vigilance is an absolute necessity on the path to Self-realization.

The sea water is boundless. The tank water has a boundary. Our mind must be like the tank water. Mind is the cause of good and evil. A man may be good and bad according to his good or bad thoughts. God does not do good or evil to any man. The reason is, intelligence and knowledge are the divine faculties in man. A man protected by good thoughts, cannot be harmed even by a cannon shot. Without yoga, liberation from karma is impossible.

Commentary: Don't take refuge in your mind. Take refuge in that One God, that ocean of Divine Consciousness that is beyond the mind. This is the only way to purify your mind. It is the only way to bring the restless mind under your control (like water in a tank) so that you can begin to master all the energies of your life. The mind is the cause of all good and bad actions and, therefore is the cause of all Karmas. These Karmas bind you to the cycle of birth and death. Within your being there is a Supreme Intelligence that is superior to your individual intelligence. It is superior to your mind because it is the witness to your mind. When your mind comes into contact with that Intelligence, it desires to become pure (Sattva Guna) and then merges into the Absolute. Such a pure mind will protect you from all harm. This is Yoga. Without Yoga, liberation from the cycle of birth and death is not possible.

Without knowing the secret (truth), if we simply decorate the exterior skin, our karma will not leave us. One cannot be a Sanyasi by external signs if he is internally a hypocrite. What you think, you must speak. What you speak, you must show by your acts. Do what you say. Say what you do. Such a man is a Jnani. He is a Paramahansa. He is a Yogi. He is a Sanyasi. One who has conquered desire is a true Sanyasi. Only a desireless man is fit to be a spiritual teacher.

Commentary: One should understand what Sanyas truly means. The world is full of monks who have taken vows and where orange or red robes (not to negate their worth, some who have taken the vows of monkhood are very great beings). This alone does not make them Sanyasins. True Sanyas occurs when one becomes a Liberated yogi. When you attain the state of Shiva Vyapti, the state in which you experience Bliss, Joy, Peace and total Freedom on a constant, uninterrupted basis, that is Sanyas. Only then are you a Sanyasi. That is the secret. Such a being sees only God in everything and everyone, everywhere. Only a being like this can be called a Jnani, a Yogi a Paramahamsa. Whether wearing a loincloth, ochre robes, a business suit, a dress or moving about with no clothes on, a Sanyasi can be recognized by these qualities alone. Such a person is free from attachment to people, places and things. This freedom from attachment and worldliness is the way

in which you can recognize a Sanyasi. Only a person like this can be a spiritual teacher, a Guru. What is served for others should not be eaten by us. We must place a separate leaf for us and eat our food.

Commentary: Keep good company inside and out. This is the law for yogis. The beliefs, values and concepts perpetuated by those who are ignorant of the Truth should not be embraced by those who seek permanent spiritual transformation. For those on the spiritual path, you should "eat" the "food" that will take you to the opposite shore; you should embrace the values, beliefs and practices (and the lifestyle) that will take you to the inner Self. There is nothing like "this one" has more and another has less. The power of thought, the ears, the nose, the hand, the eye, etc. are the same to all.

Commentary: No one is higher and no one is lower. That Shiva-Shakti power exists equally in everyone, everywhere. Shiva's Chiti or Shakti expresses herself through a body that is the same for all. The nose is not the place where the eye is. Walking should be done by the legs only. Work done by the hands cannot be done by the head.

Commentary: Everything has its time and place. In one stage of life, habits and desires for things from previous stages of life are naturally surrendered. This is the understanding of those who take complete refuge in God. In complete surrender to Shiva-Shakti, your own Divinity, this understanding comes easily and the mind becomes a serene place of peace. The head is the ocean of Ananda (Bliss). In it is situated the Prana Linga, the seat of Liberation. This cannot be learned from books. It is inherent in the brain. The book consists of parts, but Jnana is the indivisible one. A book consists of chapters, but Jnana is single chaptered. For those who have not realized, a book is necessary. But to a man of realization, there is only one undivided being. When a man takes birth, he is not born with a book in his hand but he is born with the Supreme intelligence of the inner Self. While coming (to this world) and going away (from this world), a man has no book in his hand. Only in the middle period he takes a book.

Commentary: Books are born of the fluctuations in the mind. Some books, like scriptures and sacred texts, can be useful in directing the attention of the unenlightened to God. This is the purpose those books serve, to create understandings that, in turn, cultivates the desire for permanent spiritual transformation. In truth, all that is required for you to become liberated from ignorance of the inner Self is already contained within you.

The seed of Liberation and the destination of all spiritual practice is something you bring with you into this life and take with you when you die. The Prana Linga, the Lingam that is the form of the Shiva-Shakti power, is situated in the Sahasrar, the highest spiritual center. In this Chakra is a vibration that takes the form of a sound known as Bindu Nada. That sound also reverberates inside your brain. When Shakti merges into this spiritual center and takes up residence there, the uninterrupted state of rapture that is the nature of pure Bliss is attained. Purnaham Vimarsha, the state of Liberation, then dawns. This state cannot be taught in books and is beyond the reach of any language used in an attempt to describe it.

❑ ❑ ❑

श्री ब्रह्मचैतन्य गोंदवलेकर महाराज यांची

अमृतवाणी

गुरुकृपे शिवाय अध्यात्मात प्रगती नाही...

गुरुचरणांकडे वळण्यासाठी दैवगती ही लागतेच. नशिबाने मिळालेल्या सर्व गोष्टी टिकतातच असे नाही. त्या टिकविण्यासाठी आशीर्वादाची आवश्यकता असते. हे परमेश्वरी सूत्र सामान्यांना अवगत नसते. गुरु पाठीशी असल्यावर ते आपल्याला सावध करतात. कोठे चुकते हे सांगतात. आपण फक्त नावेत रहावे. नाव वल्हविण्याचा प्रयत्न करू नये. नावेत बसल्यावर किनारी पोहोचविण्याचे काम नावाड्याचे असते. तसेच आपण श्रीगुरूंची कास धरून ठेवावी. ते पैलतीरी नेतीलच. गुरुसेवा करणे हे सोपे नाही. ते परीक्षा घेत शिष्याला तयार करीत असतात. शिष्यात असलेले गुण ते जागृत करतात. ती शक्ती त्यांच्या ठायी असते. अशा गुरुंची भेट होणे हा शिष्याच्या दृष्टीने दुग्धशर्करा योगच समजावा...

साधकाने अनुभव येण्यासाठीच साधना करु नये कारण योग्य वेळ आल्याशिवाय अनुभव येत नाहीत. इतरांनाच अनुभव येतात मला का येत नाहीत? असा विचार आला तर साधनेवरची व गुरुंवरची श्रद्धा कमी होऊ शकते. तसं झालं तर आध्यात्मिक जीवनाची वाट भरकटते. गुरुवर आणि साधनेवर दृढ विश्वास ठेवा, अनुभव तुम्ही नको म्हटले तरी आल्याशिवाय राहणार नाहीत. मात्र अभ्यास चिकाटीने केला पाहिजे. निष्ठेने साधना केली म्हणजे ती फळते, मग अनुभव आपोआप येतात!

❑ ❑ ❑

प्रसिद्धीपासून दूर राहिलेले महान संत

– नीला बलसेकर

संत शिरोमणी भानुदास

गोदावरी नदीच्या काठी वसलेले ''प्रतिष्ठान'' म्हणजेच पैठण हे गाव समृद्ध तर होतेच! पण तेथील इतिहासदेखील समृद्ध आहे. शककर्ता शालिवाहन राजा येथीलच! ''गाथा सप्तशती'' नावाचा गोष्टीचा संग्रह या राजानेच प्रसिद्ध केला. अनेक संत, महंत, विद्वान शास्त्री या ठिकाणी प्रसिद्धीस आले. नाथ, वारकरी, महानुभव इत्यादी संप्रदाय येथे उदयास आले किंवा समृद्ध झाले. निवृत्ती, ज्ञानदेव, सोपनदेव व मुक्ताबाई या भावंडांना शुद्धिपत्र मिळविण्यास येथेच यावे लागले.

पैठण ही महाराष्ट्राची काशीच होती !

या विद्येचे, धर्माचे व संस्कृतीचे केंद्र असलेल्या पैठण गावात एका गर्भ–श्रीमंत कुटुंबात संत भानुदासांचा जन्म झाला. काळ वर्ष नीटसे माहीत नाही, पण यादवांचे राज्य जाऊन, यवनांचे साम्राज्य सुरू झाले होते. मुसलमानांनी क्रौर्याने, फसव्या फकिरांनी जादू व हातचलाखी दाखवून, फूस लावून इस्लाम धर्माचा प्रसार सुरू केला होता. हिंदूंना कुणी वाली नव्हता. त्यामुळे सर्रास धर्मांतर चालले होते. एकनाथ महाराजांचा जन्म शके १४५५ (सन १५३३) मधील मानला तर साधारण चौदाव्या शतकाच्या उत्तरार्धात भानुदासांचा जन्म व कार्यकाळ होता असे मानण्यास हरकत नाही. ज्ञानदेव व नामदेव यांचा काळ १३ व्या शतकात मानतात. विजयनगरचे कृष्णदेवरायांचे साम्राज्य शके १४३० ते १४५१ या काळात होते व नंतर ते यवनांच्या ताब्यात गेले. त्यामुळे याच काळात संत भानुदास विजयनगर तेथे जाऊन विठ्ठलाची मूर्ती परत पंढरपुरी घेऊन आले असे दिसते. भानुदास बालपणापासून अतिशय हुशार व चिकित्सक होते. प्रत्येक गोष्ट का, कशी करावी याचे त्यांना स्पष्टीकरण द्यावे लागे. घरातील वडील माणसे व शाळेतील पंतोजी यांच्या प्रश्नांना कंटाळून जात. धनधान्याने, दूधदुभत्याने समृद्ध अशा या कुटुंबात पाहुण्यांची वर्दळ सतत चाले. त्यामुळे बाल भानुदास अतिशय धीट व बोलका झाला.

मुंज झाल्यावर, गायत्री मंत्राचे पुरश्चरण, सूर्याची व कुलदेवतेची उपासना सारे सुरू झाले. वेदपठण शिकण्यास पाठशाळेत जाऊ लागले. पण त्यांचे शंका समाधानच होईना. शाळेतील गुरुजींना प्रत्येक श्लोकाचा अर्थ विचारीत, बाहेर देवळात नदीकाठी साधना करणाऱ्या साधकांना, 'साधनेतून काय लाभ होतो, कर्मकांडातून काय मिळते? शेकडो गरीब माणसे उपाशी असताना घागरी भरभरून तूप, दूध यज्ञात ओतून काय पुण्य मिळणार आहे?' असे विचारीत.

हा बालक हे सारे प्रश्न वडिलाधाऱ्यांना विचारून भंडावून सोडीत असे. पाठशाळेतील गुरुजींनी वडिलांपाशी गाऱ्हाणे आणले की 'महाराज या भानुदासाच्या

शंकांना उत्तरे देतादेता, इतर मुलांना शिकवताच येत नाही. त्यामुळे या तुमच्या मुलाला, पाठशाळेत पाठवू नका!'

वडिलांना भानुदासाचा संताप आला. आधीच गावातल्या लोकांनी तक्रारी आणल्या होत्या की त्यांच्या पूजेत, साधनेत, भानू व्यत्यय आणतो म्हणून. आता तर वेद व शास्त्रांचे अध्ययनदेखील बंद झाले. वडिलांनी संतापाच्या भरात भानुदासांना खूप दोष दिला. 'घराण्याला कलंक ठरलास आता तुझे जेवण बंद' असे सांगितले व ते बाहेर निघून गेले.

फक्त १० वर्षांच्या त्या मुलाला आपल्यामुळे वडिलांना इतका त्रास होतो म्हणून खूप वाईट वाटले व त्याने घर सोडून जायचे ठरविले. चालत चालत गावाबाहेरील एका जुन्या देवळात भानुदास आले. गावातील मुलांच्या बरोबर येथे लपंडाव खेळायला भानुदास खूप वेळा आले होते.

आज तेथेच ते देवाच्या चरणांपाशी आले.

''प्रभु, माझ्यामुळे माझ्या बाबांना मान खाली घालावी लागली. आता मी घरी जाणारच नाही. येथेच तुझ्यापाशीच राहीन! नको मला पाठशाळा, जेवण-खाण, अगदी पाणीसुद्धा! तुझा वास माझ्या अंत:करणात आहे ना? मग तूच मला मार्ग दाखव, या जगाचे गूढ उलगडून सांग आणि जर माझा अंत झाला तर तुझेच देऊळ मोडून जाईल. मी आता घरी जाणारच नाही. तुझ्या जवळच राहीन,'' असे म्हणत त्या बाळाने गाभाऱ्याशी एका तळघरात जायची वाट होती, तेथून तळघरात उडी मारली.

सारा अंधारच होता. पण एका झरोक्यातून थोडासा उजेड येत होता. त्यामुळे सूर्यदेवाची मूर्ती एका भिंतीपाशी होती ती दिसली. भानुदास त्या मूर्तीजवळ गेले व साष्टांग नमस्कार घालून प्रार्थना केली, ''हे सूर्यदेवा, तुझी आराधना मी आजवर केली आहे. आज तुझ्याच चरणापाशी शरण आलो आहे. मला काही नको, फक्त या संसाराचे कोडे उलगडून माझ्या साऱ्या शंकांचे निरसन कर! नाहीतर मला तुझ्यापाशी घेऊन जा!''

गायत्रीचा जप करीत ते बाळ तेथेच बसले. रात्र झाली, दिवस उजाडला व मावळला, पण भानुदास तेथेच जपात मग्न होऊन बसले होते. भूक, तहान सारे विसरून. पूर्वजन्माची थोर पुण्याई म्हणूनच अशी साधना करू शकले. दोन दिवस उलटून गेले. तिसऱ्या दिवशी सकाळी एक तेजस्वी ब्राह्मण खाली आला. हातात धारोष्ण दुधाने भरलेली लोटी होती. साधनेत मग्न असलेल्या भानुदासाला हाक मारून दुधाची लोटी हातात दिली. दुसऱ्या दिवशी परत दूध घेऊन येईन, असे सांगून तो ब्राह्मण निघून गेला. भानुदासाला खूप आश्चर्य वाटले की या तळघरात कसे काय कुणी दूध आणून दिले याचे. पण तरतरी आली. तहानभूक सारे मिटले. अगदी शांत मनाने परत साधना सुरू केली. हा क्रम दहा दिवस चालला होता. रोज सकाळी तो ब्राह्मण दूध आणून देई व भानुदास अखंड साधना करीत प्रभुच्या चरणी लीन होत.

क्रमाश:

❑ ❑ ❑

Tera (13) Saath (7)
खेळ तुझा न्यारा !

- Shri Shashi Balsekar, Mumbai

Many a time common sense ceases to work when His charms are at work. 'He' may be Lord Shiva to one, the Elephant God to another, and Sai Baba or some other saint to still others. But for me 'He' is none other than our beloved Shrimat Parijnan Ashram Swamiji. He is still alive for me. He does not come in my dreams. He comes alive and makes me and many other devotees of His feel and experience His presence or existence. There are innumerable instances, But the glaring one in my life is one which I narrate here.

I had lumbar spondylosis. It was confirmed with MRI and X-ray tests (I will preserve the reports all my life.) Frequent bouts of severe back pain used to render me totally immobile with a shooting pain in my waistline. Even just bending was an ordeal for me. All the time I had to be over cautious, with almost a sword hanging over my head. I had become more fragile than a 70 plus man. This ailment had turned my active and happy life into a living hell. This wretched pain had denied me the opportunity to be on the bedside of my dying father when he breathed his last in the hospital. I had lost patience. In desperation I tried many doctors and many ways to get rid of this problem. But it persisted. I thought that HE must be annoyed with me for some reason. Inspite of knowing fully well about my vulnerability to this pain, He was not helping me out. But I did not give up. I kept on persisting, praying.

In the month of December 2001 I had been to Karla for 2/3 days. We had a lot of cleaning work as there was going to be the first marriage function in our newly made hall on the first floor. We were making all arrangements. On that fateful day (2nd December 2001) after taking the bath when I went to the temple, Mangesh Kuber was watering the plants and then he started washing the marble flooring and steps in front of the main entrance of the temple. I was standing there and talking to him. Then I saw Bhagirath and moved forward to call him. I suddenly slipped on the wet marble and collapsed on the marble step.

"Thud", my head (back side) dashed against one step and back against another and I was lying in the semi-conscious state.

Mangesh, with the help of Bhagirath lifted me and kept me on the seat nearby. He was terrified. Gautambhat who was sitting in front of Devi also was stunned. For a while I could not even breathe properly. Within that fraction of a second, lot of negative thoughts came to my mind. I was nervous. I did not know what was in store for me. I was trying to call "Swamiji, Swamiji" But I could not. I prayed to Him and begged Him to guard me against any disability. Mangesh ran for help. I slowly got up and tried to walk. I was limping and my back was paining. Somehow I could stand for Aarti in front of Shree Devi. I was trying to behave as normal as possible, as I did not want anyone to panic.

I then decided to go home, as I was not in a position to work. I did not heed to anybody's advice and left for home. On the main road, after some efforts, I could get lift in a car up to Panvel. There all the buses were overcrowded. For sometime I ran in and out of the depot, but could not get any seat and I did not have strength to go standing. I was about to leave the depot to look out for one more lift then I saw an empty ST bus coming out of the depot. I asked the conductor, 'Mumbai?' And he said 'yes'. I immediately got into it. I was wondering how not even a single passenger was inside. Then I came to know that the bus was actually bound for some far off village, but had broken down and had to be emptied in Panvel. And now it was going back to Mumbai depot after repairs. So it was like a chartered bus for me and I reached Mumbai without any hassles.

Here back in Karla. Dr Uday Andar arrived after I left. While chatting with him, Yogesh told him about my great fall. Dr. Uday spontaneously said, "Now his lumbar problem will go. Swamiji has solved his problem (atta tageli kurta duki vattali, Swamijini kalli ti). Alas Swamiji must have prompted Uday to say that because his words came absolutely true. My lumbar problem is now gone. I am now fighting fit.

After this incident, I have been walking all the way from Karla to Talmakiwadi, for the last seven years, on the occasion of 'Padayatra', which is now an annual feature of our Dutta Jayanti festival.

'Gurumauli, Khel tuza nyara'?

Jai Parijnan!

❑ ❑ ❑

मंत्र पुष्पांजली व त्याचा अर्थ

ॐ यज्ञेन यज्ञमयजंत देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन्।

ते हं नाकं महिमान: सचंत यत्र पूर्वे साध्या: संति देवा:

ॐ राजाधिराजाय प्रसह्य साहिने । नमो वयं वैश्रवणाय कुर्महे

स मे कामान्कामकामाय मह्य । कामेश्वरो वैश्रवणो ददातु।

कुबेराय वैश्रवणाय । महाराजाय नम: ।।

ॐ स्वस्ति साम्राज्यं भौज्यं स्वाराज्यं वैराज्यं पारमेष्ठ्यं राज्यं ।

माहाराज्यम धिपत्यमयं समंतपर्यायी

स्यात्सार्वभौम: सार्वायुष आंतादापरार्धात्पृथिव्यै समुद्रपर्यंता

या एकराळिति तदप्येष श्लोकोऽभिगीतो

मरुत: परिवेष्टारो मरुत्तस्यावसन्गृहे

आविक्षितस्य कामप्रेर्विश्वेदेवा: सभासद इति

एकदंतायविद्महे वक्रंतुडाय धीमहि तन्नोदंती प्रचोदयात् ।

श्रीशुभं भवतु ।।

मंत्र पुष्पांजलीमध्ये एकूण चार कडवी आहेत ती खालीलप्रमाणे- या मंत्रांचा अर्थ समजणे आवश्यक आहे. अर्थ समजला की अनुभूतीचा आनंद नक्कीच होईल. प्रत्येक श्लोकाचा अर्थ येणेप्रमाणे:

-१ यज्ञेन यज्ञं अयजन्त देवाः तानि धर्माणि प्रथामानि आसन् तेह नांक महिमानः सचन्तयत्र पूर्वे साध्याः संति देवाः

श्लोकाचा अर्थ - देवांनी यज्ञाच्याद्वारे यज्ञरुप प्रजापतीचे पूजन केले. यज्ञ आणि तत्सम उपासनेचे ते प्रारंभीचे धर्मविधी होते. जिथे पूर्वी देवता निवास (स्वर्गलोकी) करीत असत ते स्थान यज्ञाचरणाने प्राप्त करून साधक महानता (गौरव) प्राप्त करते झाले.

श्लोक २ ओम राजाधिराजाय प्रसह्यसाहिने। मनोवयं वैश्रवणाय कुर्महे। स मे कामान् कामकामाय मह्यं। कामेश्वरो वैश्रवणो ददातु कुबेराय वैश्रवणाय/ महाराजाय नमः

श्लोकाचा अर्थ – आम्हाला सर्वकाही (प्रसह्य) अनुकुल घडवून आणणाऱ्या राजाधिराज वैश्रवण कुबेराला आम्ही वंदन करतो. तो कामेश्वरकुबेर कामनार्थी अशा मला (माझ्या सर्व कामनांची) पूर्ति प्रदान करो.

श्लोक ३ (प्रथमार्थ) ओम स्वस्ति। साम्राज्यं भौज्यं स्वाराज्यं वैराज्यं पारमेष्ट्यं राज्यं महाराज्यमाधिपत्यमयं।

श्लोकाचा अर्थ – आमचे सर्व कल्याणकारी राज्य असावे. आमचे साम्राज्य सर्व उपभोग्य वस्तुंनी परिपूर्ण असावे. येथे लोकराज्य असावे. आमचे राज्य आसक्तिरहित, लोभरहित असावे अशा परमश्रेष्ठ महाराज्यावर आमची अधिसत्ता असावी.

श्लोक ३ (द्वितियार्थ) समन्तपर्यायीस्यात् सार्वभौमः सार्वायुषः आन्तादापरार्धात्। पृथीव्यै समुद्रपर्यंताया एकराळ इति।

श्लोकाचा अर्थ – आमचे राज्य क्षितिजाच्या सीमेपर्यंत सुरक्षित असो. समुद्रापर्यंत पसरलेल्या पृथ्वीवर आमचे एकसंघ दीर्घायु राज्य असो. आमचे राज्य सृष्टीच्या अंतापर्यंत म्हणजे परार्ध वर्ष पर्यंत सुरक्षित राहो.

श्लोक ४ तदप्येषः श्लोकोभिगीतो। मरुतः परिवेष्टारो मरुतस्यावसन् गृहे। आविक्षितस्य कामप्रेर्विश्वेदेवाः सभासद इति।।

श्लोकाचा अर्थ – या कारणास्तव अशा राज्याच्या आणि राज्याच्या किर्तीस्तवनासाठी हा श्लोक म्हटला आहे. अविक्षिताचा पुत्र मरुताच्या राज्यसभेचे सर्व सभासद असलेल्या मरुतगणांनी परिवेष्टित केलेले हे राज्य आम्हाला लाभो हीच कामना.

संपूर्ण विश्वाच्या कल्याणाची, आकांक्षेची व सामर्थ्याची जाणीव प्रत्येकाला करून देणारीही विश्वप्रार्थना. अंतीम सत्य शोधण्याचे मार्ग अनेक असतील, पंथोपपंथ विविध असतील परंतु सर्वांचा उद्देश एक, सर्व मतपंथांच्या विषयी समादर, सर्व मतपंथाच्या प्रगतीची सर्वांना समान संधी असलेले, सर्वहितकारी राज्य तेव्हांच शक्य आहे जेव्हा संपूर्ण मानवजातीमध्ये सहिष्णु समरस एकात्मतेची भावना असेल.

❑ ❑ ❑

संत कबीरजी के दोहे और उनका हिंदी अनुवाद -९

जब मैं था तब हरी नहीं, अब हरी है मैं नाही ।
सब अँधियारा मिट गया, दीपक देखा माही ।।

अर्थ: जब मैं अपने अहंकार में डूबा था – तब प्रभु को न देख पाता था – लेकिन जब गुरु ने ज्ञान का दीपक मेरे भीतर प्रकाशित किया तब अज्ञान का सब अन्धकार मिट गया – ज्ञान की ज्योति से अहंकार जाता रहा और ज्ञान के आलोक में प्रभु को पाया।

कबीर सुता क्या करे, जागी न जपे मुरारी ।
एक दिन तू भी सोवेगा, लम्बे पाँव पसारी ।।

अर्थ: कबीर कहते हैं – अज्ञान की नींद में सोए क्यों रहते हो? ज्ञान की जागृति को हासिल कर प्रभु का नाम लो।सजग होकर प्रभु का ध्यान करो।वह दिन दूर नहीं जब तुम्हें मृत्युकी गहन निद्रा में सो ही जाना है – जब तक जाग सकते हो जागते क्यों नहीं? प्रभु का नाम स्मरण क्यों नहीं करते ?

आछे पाछे दिन पाछे गए हरी से किया न हेत ।
अब पछताए होत क्या, चिडिया चुग गई खेत ।।

अर्थ: देखते ही देखते सब भले दिन – अच्छा समय बीतता चला गया – तुमने प्रभु से लौ नहीं लगाई – प्यार नहीं किया समय बीत जाने पर पछताने से क्या मिलेगा? पहले जागरूक न थे – ठीक उसी तरह जैसे कोई किसान अपने खेत की रखवाली ही न करे और देखते ही **देखते पंछी उसकी फसल बर्बाद कर जाएं।**

रात गंवाई सोय के, दिवस गंवाया खाय ।
हीरा जन्म अमोल सा, कोड़ी बदले जाय ।।

अर्थ: रात नींद में नष्ट कर दी – सोते रहे – दिन में भोजन से फुर्सत नहीं मिली यह मनुष्य जन्म हीरे के सामान बहुमूल्य था जिसे तुमने व्यर्थ कर दिया – कुछ सार्थक किया नहीं तो **जीवन का क्या मूल्य बचा? एक कौड़ी –**

बड़ा हुआ तो क्या हुआ जैसे पेड़ खजूर।
पंछी को छाया नहीं फल लागे अति दूर ।।

अर्थ: खजूर के पेड़ के समान बड़ा होने का क्या लाभ, जो ना ठीक से किसी को छाँव दे पाता है और न ही उसके फल सुलभ होते हैं।

हरिया जांणे रूखड़ा, उस पाणी का नेह।
सूका काठ न जानई, कबहूँ बरसा मेंह।।

अर्थ: पानी के स्नेह को हरा वृक्ष ही जानता है.सूखा काठ – लकड़ी क्या जाने कि कब पानी बरसा? अर्थात सह्रदय ही प्रेम भाव को समझता है.

निर्मम मन इस भावना को क्या जाने ?

झिरमिर– झिरमिर बरसिया, पाहन ऊपर मेंह।
माटी गलि सैजल भई, पांहन बोही तेह।।

अर्थ: बादल पत्थर के ऊपर झिरमिर करके बरसने लगे. इससे मिट्टी तो भीग कर सजल हो गई किन्तु पत्थर वैसा का वैसा बना रहा.

कहत सुनत सब दिन गए, उरझी न सुरझ्या मन।
कहि कबीर चेत्या नहीं, अजहूँ सो पहला दिन।।

अर्थ: कहते सुनते सब दिन बीत गए, पर यह मन उलझ कर न सुलझ पाया ! कबीर कहते हैं कि यह मन अभी भी होश में नहीं आता. आज भी इसकी अवस्था पहले दिन के ही समान है.

❑ ❑ ❑